

مهينه تيبه مرويه كاني (زۆل) له رۆمانى (مامزير) دا

سهنگهر ززارى

له ناو كۆمه لگا نه ريتى و دواكه وتوووه كاندا،
هه ميشه مرۆڤى (زۆل) باجى تاوانىك ده دات كه
تاوانى خۆى نيبه و ئه و لى به رپرسيار نيبه،
(زۆل) هكان له بهرچاوى خه لك به سووك سه ير
ده كرين، له بهر ئه وه نا كه ئه وان پايه يان له مرۆڤ له
خوارتر و كه متره، به لكه له بهر ئه وه ي له ئه نجامى
هه له، يان تاوانىكى داىك و باوكى يانه وه، يان
كه سانى كه وه خولقاون، (ئه وه ئه گهر تاوان و
هه له ش بىت، چونكه هه ندى كجار رهنگه تاوان و
هه له ش نه بى، يان ئه گهر هه له ش بىت، به هۆى
كۆمه لگا كه وه بووه كه رىگر بوونه له بهر ده م
به يه كگه يشتنى داىك و باوكى ئه و كه سه (زۆل) ه،
نه ك ئه وه ي خودى داىك و باوكه كه تاوانبار بن).
له ئايىنى ئيسلامدا، كه سى (زۆل) هىچ

جیاوازییه کی نییه له گهڙ کهسانی دیکه ی ئاسایی و نایی جیاوازی یی بکریت له حوکمه شه رعیه گشتیه کاندایا، به لکو مامه له کردن و حوکمدان له سهر ئه ویش، ده گه ریتته وه سهر کرده وهی خوی، وهک ههر کهسیکی دیکه نه گهر کهسیکی باش بوو، باشه و نه گهر خراپیش بوو، خراپه (ئهمه به مهفهومه دینییه که ی)، به لام وهک ده زانین زورجار له کۆمه لگا دوکوه و تووه کاندایا، ئایین و ئایدۆلۆژیایان به لاریدا ده برین و خراپ سوودیان لئ وهرده گیرئ. به کیتک له و مهسه لانهش که له ناو ئایینه کاندایا به لاریدا ده برین، مهسه له ی باجدانی کهسانی که له جیاتی کهسانی دیکه و وهرگرته وهی تۆله یه له کهسانی که له جیاتی کهسانی دی، بۆ نمونه: دایکیتک یان خوشکیتک یان برایهک له ناو خیزانیکدا کرده وهی ناشرین (ناشرین به پتوهی ئه و کۆمه لگایانه) نه نجام بدات، ده بی کهسانی دیکه ی ناو خیزانه که باجه که ی بدن و (وهکو ده لئین) پتیه وه سه رشۆر و شه رمه زارن!! یان دایک و باوکی کهسانی (زۆل)، به وه تاوانبارن که کاری ناشه رعیه یان کردوه و (زینا) یان کردوه، ئهم کۆمه لگایه، نهک ههر ئه و کهسه (زیناکه رانه!!) قبول ناکات، به لکو ئه و منداله بیگونا هانهش قبول ناکات که له مانه وه په یدا ده بن.

* * *

رۆمانی (مامزیر) ی کاروان عومه ر کاکه سوور، جگه له وهی زمانیکی فیکری و میتۆلۆژی قولی تیدا به کار هاتوه و به جوانی میتۆلۆژیای تیدا ته وزیف کراوه، جگه له به کارهیتانی فهنتازیا و نه لته رناتیقی میژوو له رۆمانه که (وهکو کاروان خوی ده لئیت) و جگه له لایه نه جیاوازه کانی دیکه ی رۆمانه که، که ده شی خویندنه وهی زۆر و جیاوازیان بۆ بکرئ، ئهم رۆمانه به قولیش کیشه

کۆمه لایه تییه کانی که سایه تی مرۆقی (زۆل) له کۆمه لگا دوکوه و تووه کان ده رده خات، که له م نووسینه دا هه ول ده ده بن هه ندیک له سه ری بوه ستین.

* * *

(مامزیر) که کهسیکی (زۆل) ه، بۆته پالنه وانی سه ره کی رووداوه کانی ئهم رۆمانه، ئه و وینای کهسیکی (زۆل) ه له ناو کۆمه لگا جووله که کاندایا، به لام ده شی ئه و مهینه تییه کانی ئه و (زۆل) ه له م رۆمانه دا هه یه تی، به شیکی مهینه تییه کانی ههر کهسیکی دیکه ی (زۆل) بیت له ناو کۆمه لگا دوکوه و تووه کانی دیکه شدا، ئهمه ش تاراده بهک ریگامان پی ده دات که له که سایه تی مامزیردا، که سایه تی مرۆقی زۆل به شیوه به کی گشتی ببینیته وه.

ئه گه رچی له ناو ئیمه دا، زۆله کان به کهسانی ساخته چی و چالاک و فیلباز و ته له که باز و .. ده ناسرین و نه گهر کهسیک هه ره پاس و ساخته چی بیت، خه لک پی ده لئین (زۆل)، به لام له راستیدا که سایه تی زۆل، له ناخه وه که سایه تییه کی تیکشکاوه و هه ست به فه رامۆشکردن ده کات، نه گهر که سایه تی زۆل به و شیوه به ش هه ره پاس و ساخته چی بیت، له نه نجامی نه بوونی په روه رده به کی دروسته بۆ ئهم کهسه، ده نا (زۆل) یش چ جیاوازییه کی له گهڙ کهسانی ئاساییدا نییه و وهکو ئه وان مرۆقه، به لکو زۆله کان مهینه تی و ناخوشییه کانی ژبیانیان زیاتریشه، وهکو به شیکی له م رۆمانه به دیار خراوه.

* * *

یه کهم مهینه تی که له رۆمانی (مامزیر) دا نیشان ده دریت، ئه وه به که پالنه وانی رۆمانه که هه یج ناویکی نییه، له ناو ئهم جوژه کۆمه لگایانه دا، (زۆل) کهسیکه که که مچار به ناوی خوی بانگ

دهکريت، يان ته گهر رووبه پرووش به ناوی خوئی بانگ بکريت، تهوا له پاشمله ناو و ناتورهی لی دهنريت و لیده بپنرتته وه و به (تهو زۆله) يان (تهو بیژیبه - وهکو له ههولپیر دهلپین) دهناسینری و ته مهش نهک وهک سیفه تیکی ناسایی که تهو مرۆقه ههیه تی، به لکو بۆ گالته پیکردن و ئیهانه کردن و به کهم سهیرکردن.

نه بوونی ناوی پالنهوان له م رۆمانه دا، به دیارخستنی یه که مین مهینه تی که سانی (زۆل) ه که له سهرتاپای ژيانیان له کۆلیان نابیتته وه و له گه لیان دهژی، (زۆل) تهو که سهیه که هه میسه فهرامۆش دهکريت و له ناو کۆمه لگادا گرنگی پین نادريت، ته م گرنگی نه دانهش وه نه بی ته نهها له کاتیکی دیار بکراو بیت، به لکو له کۆی ژيانه و له هه موو کات و شوینه جیاوازه کانه. له سه ره تاي رۆمانه که دا، مامزیر وا وه سفی خوئی دهکات که که سیکي دیله، به للام له ناو هه موو دیله کانی دیکه جیاوازی پین دهکريت:

"له ناو سه رجه می دیله کاندای ته نهها چاوی منیان نه به ستبوو... ئیستایش، که ته وه تا شه که ت و ماندوو خراوینه ته ناو ته م قه فهزه گه ورا نهی بهر هه تاوی چلهی ته م هاوینه پرووکینه ره، ته نهها پرسیار له من ناکه ن.. له ۵."

لیره دا مامزیر باسی حاله تیک دهکات که له و په ری زه لیلی و لاوازی دایه و (دیل) ه و به دهستی چهنده که کداریکی ریشن ده سگیر کراوه، به للام ته نهها چاوی تهو یان نه به ستوته وه و پرسیار له و ناکه ن، ته مه جوړیکه له فه رامۆشکردن و گرنگی پینه دان و به که مزانین، به جوړیک که دوژمنیش گرنگی پین ناده ن.

له شوینیکی پیچه وانهی ته مه دا که باسی ته وه دهکات باوکی دهسه لاتداری ولاته و خانه واده که بیان

له و په ری هیز و توانادایه و هه موو براکانی پله و پایه یان هه یه، که چی له ویشدا ته وه هر فه رامۆشکراوه، ته وه تا ده لپت:

"به لاوه یان نابووم، له رۆژنامه و رادیو و ته له فزیۆنه کاندای ناوم نه دههات و که م که س ده یزانی "باوک!!" م بیجگه له و پینج کورهی منیشی هه یه... له ۶."

نهک ته نهها له سه ر ناستی ولات، به لکو له ناو کۆشکیشدا هه ر فه رامۆش کراوه، له کاتیکدا که ته گهر که سیکي دهسه لاتدار کورپیکي هه بیت و نه یه وی به دیاری بخات و پله و پایه ی پین بدات و گه و ره ی بکات، هه ر هپج نه بی شوینیکی شایسته ی بۆ دابین دهکات و چهنده ئامرازیکی خو شگوزه رانی پینوستی دهخاته بهر دهست، تهو ده لپت:

"له ژووری ته نیشت تهو ناندینه گه و ره یه ی کاره که ره کان به سه ره رشتی "شازباران" خوارده مه نیان تیدا ئاماده ده کرد، ته ختیکی نوستن و میزتیکی نارپیکم هه بوو و که س نه یده بینیم.. له ۸."

که واته چ له کاتی (دیلتی) و چ له و کاته ی خپزانه که ی تهو له دهسه لاتدا بوونه و به حساب تهو کوری دهسه لاتداری یه که می ولاته. به للام هه ر فه رامۆش کراوه. ته نانه ت دایک که نزیکترین که سه له منداله کانیه وه، تهوی فه رامۆش کردوو و گرنگی پین نادات، چونکه زۆرجار دایک، هه بوونی مندالی زۆل، به مایه ی مهینه تی و تهو نیگبه تییانه دهزانن که له ژيانیدا دینه پیتی:

"دایکم هه ر له سه ره تاي ته مه نمه وه گوئی لی نه ده گرتم... له ۶."

(مامزیر) له چهنده شوینیکدا ئاماژه به وه دهکات که ته وانه ی له کۆشک بوونه، (واتا له ده و روبه ری تهو بوونه) به زمانیک قسه بیان کردوو که تهو

لییان تیئنه گه یشتووه، تهنه ئه و کاتانه لییان تیئنه یشتووه که (وه کو خۆی ده لیت) به "زمانی ره سمی ولات" قسه یان کردووه، و اتا هه ره که سیکی (زۆل). تهنه له زمانی ره سمی قسه کردن تیده گات، چونکه زمانی هه موو خه لکه که یه و هه موو خه لکیش نازانن که ئه و که سه (زۆل)ه، به لام له و زمانه لۆکالییه تیناگات که له ناو خۆ (له ناو ئه و که سانه ی ده زانن ئه و که سه (زۆل)ه) قسه ی پی ده کهن، یا خود ئه و که سه نزیکانه ی ئه و نایانه وئ ئه و له گفتوگۆکانیاندا به شدار بیت و هه همیشه په راویزی ده خهن، له کاتی کدا ئه و هیچ جیا وازییه کی نه بووه له گه ل ئه وانی تر دا، ئه و جیا واز نه بوونه ش له کاتی باسکردنی برا هاوشیوه که ی ده ده خات. له باسکردنی برا هاوشیوه که ی که له و ده چیت، ده یه وئ ئه و جیا واز نه بوونه بخاته روو، ده یه وئ ئه و بلیت که ئه ویش وه کو براکانی دیکه مرۆفه و هیچ جیا وازییه کی نییه، که چی ئه وان نه ک له کاتی خۆشی، به لکو له کاتی خۆ لئ تووره کردنیشدا ئه و فه رامۆش ده کهن و خۆ له وانی دیکه تووره ده کهن، به لام به جوریک وه لایان ناوه که بایی خۆ لئ تووره کردنیش نییه، له شوینیکدا باسی تیکچوونی حاله تی ده روونی باوکی ده کات که چۆن له هه موو که سیکی تووره ده بیت، ته نانه ت کتیب و که لوپه له کانیتربیش ده درینئ، به لام ئه و له مه شدا حیسابی بۆ ناکریت و فه رامۆش ده کریت:

"به سه بره هاوشیوه که مدها هاواری ده کرد... ل ۲۲" ده یه وئ بلیت: منیش هه مان شیوه و ره گه زی ئه و بووم، به لام هیچی به من نه ده گوت، نه ک له به ره وه ی من هیچ تاوانیکم نه بوو، یان له به ره وه ی منی خۆشتر ده ویست له وانیتر، به لکو له به ره وه ی منی فه رامۆش کردبوو.

* * *

له و جوړه کۆمه لگایانه دا هه می شه باوک ده سه لاتئ یه که م و ره هایه و ئه مه ش زۆریه ی تاکه کانی کۆمه لگای بیزار کردووه. له مره وه وه گه لئ قسه له سه بره باوکسالاری کراوه، به لام که سی (زۆل) هه می شه به دوای فریاد په سی کدا ده گه ریت و هه وئ ئه و ده دات که سیکی بدۆزیته وه، بوئه وه ی له م گو شه گیری و فه رامۆشییه گشتیه رزگاری بکات و بیته خاوه نی، پیتی وایه که یه که م که سیکی بتوانئ بیته ئه و فریاد په سه، (باوک)ه.

به درتیا یی رۆمانه که، کاتی باسی باوکی ناو کۆشکه که کراوه، به م شیوه یه "باوک!!" له ناو جووت که وانه یه که وه نووسراوه و دوو نیشانه ی سه رسورمانی به ته نیشته وه یه، ئه مه ش مانای ئه وه یه که مایه ی سه رسورمان و جیگای گومانه که نایا به راستی ئه مه باوکییه تی؟! ئه گه ر باوکییه تی ئه ی ئه م فه رامۆشکردنه بۆچی؟! بۆچی ئه ی له کونجیکی کۆشک فریدراوه، له کاتی کدا براکانی دیکه ی، ته نانه ت برا هاوشیوه که شی پۆست و پایه ی گرنگیان له ولات پیدراوه و هه ره یه که ی ئه رک و ده سه لاتئ خۆی هه یه؟! به لام ئه و به جوریک فه رامۆشکراوه که ته نانه ت ئاگاداری بارودۆخی بنه ماله که یان نییه. له خه لکه وه ده زانیت باوکی بۆته ده سه لاتداری یه که می ولات و خۆی ئاگای له هیچ نییه، چونکه هیچیان پیتی نه گوتوه:

"له سه ره می هوتافه کانیان و ئه و گوتانه ییش، که له نیوان خۆیاندا ده ربانده برین، ده گه یته ئه و باوه رهی، که سه رۆکی کوده تاکه "باوک!!" ته و دایکیشت به سیفه تی یه که مین ژنی ولات گه یشتۆته کۆشک... ل ۱۱۶."

به لام (مامزیر) هه می شه به دوای باوکیک دا ده گه ریت نه ک بۆ دلنیا یی، و اتا نه ک بۆ ئه وه ی

دلنیا بیت که ئەو باوکیبەتی، بە لکو وەکو هەر کەسیکی تر، دەیهوئ باوکی هەبیت، باسی ئەو پیاوانە دەکات کە دەهاتنە لای دایکە بەرگدروووە کە ی تاکو جلیان بۆ بدرووئیت:

"هیوات دەخواست یەکی لەو پیاوانە باوکت بیت و بە فیلتی جلدوورین هاتیبیتەو، بەلام ئەگەر واش بوایە ئاسان نەبوو بزانییت کامیانە.. ل ۴۱."

لە هەموو شونیتییدا بۆ باوک گەراوە تا بە هەر شیوەیەک بیت بوئی باوکیبەتی لە لایەکەو بۆ بیت:

"ئەو مەرۆقە نەخۆش و چلکنانە ی لە راستیدا قیزت نەدەهات لیبان پروانی، لە پرات دەزانی رۆحی باوکتیان تیدا بەرجەستە بوو و بەزەبیت تیدا دەهاتنەو.. ل ۴۳"

هەمیشە بیری لە هەبوونی باوکی کردۆتەو و ئەم بیرە وازی لی نەهیتاوە:

"نەتدەزانی لە کۆیتووە ئەو باوهره خزاووتە مێشکتەو، کە باوکت فریشتە یەک بوو لە دنیا ی پاک ی دل ی بە "دیدیلان" یکی گلاوی ئەم دنیا ییس و پۆخلەدا چوو.. ل ۴۳"

لە شونیتییدا باسی پیاویک دەکات کە دەستی لە گەل دایکی تیکەل کردوو، هیچ ئاماژە یەک نییە بۆ ئەو ی کە ئەو پیاووە باوکیبەتی، کەچی لە پڕ لەناو گیرانەو کەدا دەلیت:

"ئەو سەرنجە پەنەنانانە ی میردی دایکم سەرتاپای شتەکانی لیگۆریم.. ل ۱۹"

یان دەلیت:

"نازانم بۆچی هەر ئەوسا دەمویست میردی دایکم بە "باوکە!!" بانگ بکەم.. ل ۲۰"

* * *

(خۆبەکە مزانیین) وەک حالەتیک ی دەروونی، هەستیەک لە گەل زۆریک لە (زۆل) هکاندا دەژییت و

هەمیشە دەیانەوئ رابردووی خویان بشارنەو و نایانەوئ رابردووی ژیانیان ئاشکرا بیت. لیترەدا مامزیر کە ئەو حالەتە خۆبەکە مزانیینە ی تیدا بە دیار دەکەوئیت، تەنانەت نایەوئ خۆشی حەقیقەتەکانی ژیان ی خۆی بە بێر خۆیدا بیتیتەو و دەیهوئ لە رابردووی خۆی تیتەگات، باسی ئەو دەکات کە زۆر برا هاووشیووە کە ی خۆی بینیو، بەلام هەرگیز نەبووستوو لیبی نزیک بیتەو و لیبی تیبگا و لە گەلی بدوئ، بۆ ئەو ی راستییەکان لە زاری ئەو برا هاووشیووە ی نەزانییت:

"منیش نەمەدەو یست بیدوئیم، نەک هەر لە بەرئەو ی زمانی ئەوم نەدەزانی، بە لکو لەو هەش دەترسام ئەو بەم زمانە ی من بیتە دەنگ و لەو ریگایەو بە حەقیقەتەکان بگەم، کە ئەمەش بۆ من خۆی لە ترسیکی ئیجگار گەورەدا دەبینییەو.. ل ۸"

ئەمەش لە ئەنجامی ترسیکەو یە کە تا دوا سات لە گەلیدا دەژییت و تەنانەت نایەوئ لە گەل کەسییدا خۆشەو یستی بکات کە گومانی ئەو ی هەبیت دوا جار راستییەکانی ژیان ی ئەو بزانییت، بۆ یەش لە سەرەتا کچیک ی پۆلە کە یانی خۆش دەوئیت بەناوی "گۆلدای پۆلانی"، بەلام دواتر کە کچیک ی دیکە دەدۆزیتەو زمان ی نییە، خۆشەو یستی ئەو ی دەچیتە دلەو کە (فریدا) ی، ئەو ییش لە بەرئەو ی ئەگەر ئەو بیزمانە راستییەکانی ژیانیشی بزانییت، ناتوانی بیانگیڕیتەو، بەلام ترسی هەر لیبی هە یە و لەو دەترسی رۆژیک لە رۆژان زمانی بیتەو بەر و شتەکان ئاشکرا بکات:

"نەشتدەزانی چیبە ئاوا دەتتوقینیت... وەک بلیبی یە کەم گوته کە بەسەر زمانیدا بیت، هەوالی مەرگی تو بیت... یان ئاشکرا کردنی نەیتیبەکی گەورە ی ژیانیت بیت... ل ۱۰۲"

به لّام له گه لّ ئه و ترسه شدا، هه ر ئه وى به لاوه باشته له كه سىكى به زمان، بۆيه ش تا دواسات و كۆتابى رۆمانه كه، هه ر چاوه پروانى ئه وه، له گه لّ ئه وهى ده زانئى به هۆى رووداو و شه ره كانى شاره وه، كچه كه له گه لّ باوكى ماله كه يان جيهيشتووه و چاره نووسيان نادياره، به لّام هه ر له بهر ده رگايان ده مينيته وه و له چاوه پروانىدايه:

"تا به يانى له وئى ئيشكت گرت، به شكو له پر پيدا بيته ... ل ۱۲۲-۱۲۳".

* * *

(مامزير) كه سىكه به هۆى ئه و ئه قمؤسفيهرى ده ورو بهر بۆيان خولقاندووه و گرنگى پينادهن، هيج كاتيك متمانهى به خۆى نيبه. بۆيه ش له سه ره تاي گيپرانه وهى رووداو كه انه وه هۆشدارى ئه وه ددات كه:

"من هه رگيز ناتوانم رووداو كه كان وه كو خۆيان بگيپرمه وه. هه ميشه كه سه كان گۆرانيان به سه ردا ديت. سنووره كانى كات و شوپن ديار ناميتن. سيماي ئه فسانه يى به خۆيانه وه ده گرن. ل ۵".

ده شئ رووداو كه كانى چيرۆكه كه ي ژيانى مامزير راست بن، به لّام ئه و به هۆى متمانه به خۆنه بوونه وه ئه م هۆشداريبه بدات، ئه مه ش به دريژايى رۆمانه كه به سه ريده زاله و ترسيكه كه جورئه تى ئه وهى پئ نادات به باوه رى ته واه وه قسه و رووداو كه كان بگيپرتنه وه، هه ميشه گومانى له خۆبه تى:

"هيج گه رانه وه يه كم له وهى پيشووم ناچيته ... هه رجاره ي سه ربرده يه كه هه لّ ده به ستم و وا ده زانم ته و او ژيانم ئاويه، كه چى هينده ي پيناچيته پاشگه ز ده بيه وه و به شيويه يه كى جياوازتر رابردوم داده رپژمه وه ... ل ۲۵-۲۶".

هه موو كه سىك ده توانئى خه يالى په ناگه يه ك يان يارمه تيده ريك بكات بۆ رزگاربوونى خۆى له و

دۆخه ناخۆش و ئالۆزه ي كه تييدايه. له م رۆمانه دا ئاماره يه كى جوان هه يه بۆئه وهى كه نووسين و خويندنه وه، ده توانئى بيته يه كى كه له و يارمه تيده رانه و مرؤف له ته نيابى و گوشه گيرى رزگار بكات. مامزير كه سىكى رۆشنبير و خويندنه وه، زۆركات بۆ رزگاربوون له حاله ته ده روونيبه ناخۆشه كانى، په نا بۆ خويندنه وه و نووسين ده بات:

"من ليهرده مؤلّه ق وه ستاوم ... زمانم بيرچۆته وه ... ده نگم ده رناچيته ... هاواريش بكم كه س گويم لئ ناگريت ... هيج چاويك، نه دۆستانه و نه دۆزمنانه ليم ناروانيته ... نه خير، منيان به لاوه ناوه ... كه واته من ئيستا ئاره زوى نووسين له هه ركاتيكى دى زياتر هه لّم ده قرجييته ... ل ۲۷".

ئه مه ش ئه وه ده رده خات نووسين يه كى كه له و فريادره سانه ي ده توانئى له غيايى دايك و باوك و كۆمه لگا و ده ورو بهر، تاراده يه كى باش، شويى ئه وان بگريته وه و ته نيابى پره وينيته وه.

ناوى كتيب: مامزير

بابه ت: رۆمان

نووسه ر: كاروان عومه ر كاكه سوور

چاپى يه كه م، (۲۰۰۸)

له چاپكراوه كانى پرۆژه ي كتيبى يانه ي قه لّهم

sangarzrary@ gmail. com

